

DECIZIA Nr.89 din 27 februarie

2003 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.8 din Legea nr.543/2002 privind grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni

Publicată în Monitorul Oficial nr.200 din 27.03.2003

Nicolae Popa	- președinte
Costică Bulai	- judecător
Nicolae Cochinescu	- judecător
Constantin Doldur	- judecător
Kozsokár Gábor	- judecător
Petre Ninosu	- judecător
Șerban Viorel Stănoiu	- judecător
Lucian Stângu	- judecător
Ioan Vida	- judecător
Iuliana Nedelcu	- procuror
Mădălina Ștefania Diaconu	- magistrat-asistent

Pe rol se află soluținarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.8 din Legea nr.543/2002 privind grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni, excepție ridicată de avocatul inculpatei Magdalena Hasna în Dosarul nr.7.505/2002 al Judecătorei Oradea și de Gheorghe Mie Moisi în Dosarul nr.2.542 al Judecătorei Miercurea-Ciuc.

Dezbaterile au avut loc în ședința publică din data de 25 februarie 2003 și au fost consemnate în încheierea din aceeași dată, când, având nevoie de timp pentru a delibera, Curtea a amânat pronunțarea la 27 februarie 2003.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarelor, constată următoarele:

Prin încheierile din 30 octombrie 2002 și din 27 noiembrie 2002, **Judecătoria Oradea și, respectiv, Judecătoria Miercurea-Ciuc au sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.8 din Legea nr.543/2002 privind grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni**, excepție ridicată de avocatul inculpatei Magdalena Hasna în Dosarul nr.7.505/2002 al Judecătorei Oradea și de Gheorghe Mie Moisi în Dosarul nr.2.542/2002 al Judecătorei Miercurea-Ciuc.

În motivarea excepției de neconstituționalitate autorii acesteia susțin că dispozițiile art.8 din Legea nr.543/2002 sunt contrare prevederilor art.16 alin.(1) din Constituție, întrucât aplicarea legii de grațiere numai la acele pedepse, măsuri și sancțiuni care au fost aplicate prin hotărâri judecătorești definitive, pronunțate până la data publicării legii în Monitorul Oficial al României, creează o discriminare vădită. Astfel, în situația în care mai multe persoane au săvârșit în același timp infracțiuni neexceptate de la grațiere, cel care "a avut norocul" să fie judecat mai operativ va putea beneficia de prevederile legii, iar cel care, chiar și pentru motive independente de voința sa, nu a fost judecat definitiv până la publicarea legii este privat de beneficiul grațierii. Situația este similară și când o infracțiune a fost săvârșită în participație de mai mulți autori, cei care, poate din motive obiective, au fost condamnați definitiv la o dată ulterioară fiind privați de drepturile de care beneficiază ceilalți, în opinia autorului excepției, dispozițiile legale criticate sunt contrare și prevederilor art.15 alin.(1) din Constituție, referitoare la universalitatea drepturilor și a libertăților.

Judecătoria Oradea apreciază că excepția ridicată este întemeiată, deoarece beneficiul grațierii fiind condiționat de pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare până la data intrării în vigoare a legii "se creează o discriminare vădită între persoanele aflate în aceeași situație juridică, care vor suporta consecințe penale diferite, unele beneficiind de prevederile legii, iar altele nu, din motive neimputabile acestora".

Judecătoria Miercurea-Ciuc apreciază, de asemenea, că excepția ridicată este întemeiată, deoarece "voința legiuitorului, determinată de anumite considerente de politică

penală, s-a rezumat la grațierea pedepselor rămase definitive până la data de 4.10.2002, care nu exclude, însă, încălcarea art.16 din Constituție".

În conformitate cu dispozițiile art.24 alin.(1) din Legea nr.47/1992, republicată, încheierile de sesizare au fost comunicate președinților celor două Camere ale Parlamentului și Guvernului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate ridicate. De asemenea, potrivit dispozițiilor art.18¹ din Legea nr.35/1997, cu modificările ulterioare, a fost solicitat și punctul de vedere al instituției Avocatul Poporului cu privire la excepția de neconstituționalitate ridicată.

Guvernul consideră că excepția ridicată nu este întemeiată. Dispozițiile art.16 alin.(1) din Constituție, referitoare la egalitatea cetățenilor, fără privilegii și fără discriminări, trebuie interpretate în legătură cu art.4 din Legea fundamentală, care stabilește criteriile de egalitate. Or, dispozițiile legale criticate nu instituie nici privilegii și nici discriminări pe acele criterii. De altfel, conform jurisprudenței Curții Constituționale, principiul egalității în drepturi nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune soluții diferite pentru situații diferite, iar persoanele condamnate definitiv anterior publicării legii de grațiere se află în situații diferite față de cele care urmează să fie condamnate după acea dată. De asemenea, arată că grațierea colectivă constituie un act de clemență al Parlamentului, ce poate fi acordat numai prin lege organică, "iar destinatarii unei asemenea legi au vocația de a beneficia de grațiere numai dacă îndeplinesc condițiile prevăzute în această lege".

Avocatul Poporului consideră că art.8 din Legea nr.543/2002 este neconstituțional. Grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni reprezintă un act de voință politică, un act de clemență unilateral și care aparține Parlamentului, în cazul grațierii colective, respectiv Președintelui României, în cazul grațierii individuale. Criteriile în baza cărora se face iertarea anumitor infractori de executarea pedepselor aparțin, de asemenea, în exclusivitate autorităților competente să emită acte de clemență. Cu toate acestea, și legiuitorul "trebuie să aibă în vedere marile principii constituționale, peste care nu poate trece". Când actul de clemență încalcă prevederile constituționale, el este un act arbitrar. Apreciază că dispozițiile art.8 din Legea nr.543/2002 "încalcă atât principiul egalității în drepturi a cetățenilor - art.16 alin.(1) - cât și, mai ales, art.15 alin.(2), potrivit căruia legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile, iar legea mai favorabilă se exprimă printr-un tratament mai blând, inclusiv prin acte de clemență ale statului". Beneficiul Legii nr.543/2002, fiind condiționat de pronunțarea hotărârii judecătorești definitive de condamnare până la data publicării legii, lipsește de tratamentul juridic mai blând atât pe cei identificați, dar care, din varii motive, nu au fost încă definitiv condamnați, cât și pe cei care vor fi identificați în viitor.

Președinții celor două Camere ale Parlamentului nu au comunicat punctele lor de vedere cu privire la excepția de neconstituționalitate ridicată.

CURTEA,

examinând încheierile de sesizare, punctele de vedere ale Guvernului și ale Avocatului Poporului, rapoartele întocmite de judecătorul-raportor, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și dispozițiile Legii nr.47/1992, reține următoarele:

Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art.144 lit.c) din Constituție, precum și ale art.1 alin.(1), ale art.2, 3, 12 și 23 din Legea nr.47/1992, republicată, să soluționeze excepția de neconstituționalitate ridicată.

Obiectul excepției îl constituie dispozițiile art.8 din Legea nr.543/2002 privind grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.726 din 4 octombrie 2002, dispoziții care au următoarea redactare: "*Dispozițiile prezentei legi privesc pedepsele, măsurile și sancțiunile aplicate prin hotărâri judecătorești definitive pronunțate până la data publicării ei în Monitorul Oficial al României, Partea I.*"

Autorii excepției susțin că dispozițiile legale criticate încalcă prevederile constituționale ale art.15 și ale art.16 alin.(1) și (2), care au următorul conținut:

- Art.15: "*(1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.*

(2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile".

- Art.16 alin.(1) și (2): "*(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.*

(2) Nimeni nu este mai presus de lege."

Examinând excepția de neconstituționalitate ridicată, Curtea constată că aceasta este întemeiată, pentru următoarele considerente:

Grațierea este o măsură de clemență care constă în iertarea unui condamnat de executarea în tot sau în parte a pedepsei ori în comutarea pedepsei într-una mai ușoară. Din punct de vedere al persoanelor cărora li se aplică, grațierea este individuală, caz în care se acordă de Președintele României, conform art.94 lit.d) din Constituție, și colectivă, caz în care se acordă prin lege organică, de către Parlament, conform prevederilor constituționale ale art.72 alin.(3) lit.g).

Pe lângă deosebirea de emitent, o altă diferență esențială între cele două forme ale grațierii este rațiunea pentru care acestea sunt acordate. Dacă în cazul grațierii individuale Președintele României are în vedere, cel mai adesea, rațiuni umanitare, izvorâte din circumstanțe deosebite în care se găsește condamnatul sau în care a săvârșit fapta, în cazul grațierii colective preponderente sunt rațiunile de realizare a unei politici penale și sociale față de o anumită categorie de condamnați, pentru infracțiuni ce nu prezintă un pericol social ridicat și care au dat dovezi temeinice de îndreptare, oferindu-li-se acestora posibilitatea de a beneficia de clemența legiuitorului. Pe lângă aceste considerente sociale, grațierea colectivă are în vedere adesea și reducerea numărului de persoane condamnate care vor rămâne în continuare în penitenciare, precum și diminuarea supraaglomerării unităților din sistemul penitenciar.

Așa fiind, grațierea colectivă creează, printr-un act normativ cu aplicabilitate generală, premisa îndreptării comportamentului social al unei întregi categorii de condamnați. Legea de grațiere este impersonală, spre deosebire de decretul Președintelui României, care se aplică uneia sau mai multor persoane individualizate. Sfera de aplicare a legii de grațiere se face prin stabilirea unor criterii obiective, care se pot referi la natura infracțiunilor săvârșite, durata pedepselor, existența stării de recidivă sau la situația personală a condamnaților, spre exemplu, la conduita și vârsta acestora sau la starea lor de sănătate. Cu toate că stabilirea acestor criterii este atributul exclusiv al legiuitorului, actul normativ de grațiere trebuie să respecte prevederile constituționale și principiile de drept general valabile.

Astfel, din textul Legii nr.543/2002 rezultă că beneficiul grațierii este acordat persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii de până la 5 ani inclusiv, acelor sancționate cu amendă penală, precum și minorilor internați în centre de reeducare. Art.4 din lege prevede infracțiunile pentru săvârșirea cărora condamnații nu pot beneficia de măsura grațierii, datorită pericolului ridicat pe care aceste infracțiuni îl prezintă pentru societate. De asemenea, nu vor fi iertați de pedeapsă condamnații pentru infracțiuni săvârșite în stare de recidivă sau cei care sunt recidiviști prin condamnări anterioare și cei care s-au sustras de la executarea pedepsei.

În ceea ce privește criteriul de acordare a grațierii colective instituit în art.8 din Legea nr.543/2002, și anume, existența unei *"hotărâri judecătorești definitive pronunțate până la data publicării ei în Monitorul Oficial al României, Partea I"*, Curtea reține că acesta este determinat de o serie de elemente neprevăzute și neimputabile persoanei condamnate. Astfel, indiferent de data comiterii unei fapte prevăzute de legea penală, durata procesului penal și finalizarea acestuia depind adesea de o serie de factori, cum sunt: gradul de operativitate a organelor judiciare, incidente legate de îndeplinirea procedurii de citare, exercitarea sau neexercitarea căilor de atac prevăzute de lege și alte împrejurări care pot să întârzie soluționarea cauzei.

Curtea constată că stabilirea unui asemenea criteriu, aleatoriu și exterior conduitei persoanei condamnate, de care depinde acordarea clemenței, este în contradicție cu principiul egalității în fața legii, consacrat de art.16 alin.(1) din Constituție, conform căruia, în situații egale tratamentul juridic aplicat nu poate fi diferit. Fiind o lege, actul prin care se acordă grațierea trebuie să se aplice tuturor persoanelor care, aflate în aceeași situație, pot beneficia de iertarea pedepsei.

Curtea Constituțională a statuat în mod constant în jurisprudența sa că situațiile în care se află anumite categorii de persoane trebuie să difere în esență pentru a se justifica deosebirea de tratament juridic, iar această deosebire trebuie să se bazeze pe un criteriu obiectiv și rațional. Această soluție este în concordanță și cu jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului, conform căreia orice diferență de tratament, făcută de stat între indivizi aflați în situații analoage, trebuie să-și găsească o justificare obiectivă și rezonabilă (a se vedea *Cauza Marckx contra Belgiei*, 1979).

Or, sub aspectul incidenței actului de clemență colectivă, toți infractorii care au comis infracțiuni de aceeași categorie, anterior datei intrării în vigoare a legii, se află într-o situație

identică, data condamnării lor definitive neavând nici o semnificație în ceea ce privește stabilirea unui tratament juridic diferențiat, întrucât aceasta depinde de factori străini conduitei procesuale a infractorilor. Spre exemplu, în cazul a doi coautori este posibil ca unul să fie condamnat printr-o hotărâre judecătorească până la data publicării Legii nr.543/2002 în Monitorul Oficial al României, Partea I, și să beneficieze astfel de grațiere; celălalt coautor, nefiind condamnat, din varii motive, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, nu va putea beneficia de actul de clemență, ceea ce conduce la o inegalitate de tratament juridic.

Curtea constată că, sub aspectul examinat, criteriul obiectiv în baza căruia se acordă beneficiul grațierii colective poate fi determinat numai de săvârșirea faptei penale până la data intrării în vigoare a actului normativ de grațiere ori până la o altă dată anterioară, stabilită de lege, cum ar fi, spre exemplu, data inițierii proiectului de lege. Această concluzie se impune și din aplicarea principiului activității legii penale, reglementat în art.10 din Codul penal, atât incriminarea, cât și aplicarea pedepsei fiind determinate de momentul comiterii infracțiunii. Or, art.8 din Legea nr.543/2002 nu respectă aceste principii.

Curtea observă că aplicarea actului de grațiere colectivă în funcție de data săvârșirii faptei a fost consacrată de legiuitor și în Legea nr.137/1997 privind grațierea unor pedepse, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.170 din 25 iulie 1997, care, la art.11, prevede că *"Dispozițiile prezentei legi se aplică numai faptelor comise până la data de 26 mai 1997"*. Această lege, ca și celelalte acte normative de grațiere anterioare, reflectă voința constant exprimată de legiuitor de-a lungul timpului, în sensul că de grațiere trebuie să beneficieze cei care au comis fapte penale anterior publicării legii, indiferent de momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

De asemenea, în Proiectul de lege privind grațierea unor pedepse, înaintat de Guvern, care a fost adoptat de Parlament sub forma Legii nr.543/2002, se prevedea că măsura grațierii se va aplica pedepselor stabilite pentru infracțiuni săvârșite până la o anumită dată, nefăcându-se mențiune despre data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

De principiu, dacă o lege de grațiere intră în vigoare anterior rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, grațierea își produce efectele de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești. Aceasta este, de altfel, și soluția consacrată de legiuitorul român în legea-cadru privind grațierea și procedura grațierii [a se vedea art.13 alin.(2) din Legea nr.546/2002 privind grațierea și procedura acordării grațierii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.755 din 16 octombrie 2002].

Având în vedere toate considerentele expuse, Curtea constată că referirea la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare, prevăzută în textul criticat, creează premisele unei discriminări între persoane care, deși se găsesc în situații obiectiv identice, beneficiază de un tratament juridic diferit, ceea ce contravine prevederilor art.16 alin.(1) din Legea fundamentală.

Față de cele de mai sus, în temeiul art.144 lit.c) și al art.145 alin.(2) din Constituție, precum și al art.13 alin.(1) lit.A.c), al art.23 și al art.25 alin.(1) și (4) din Legea nr.47/1992, republicată, cu majoritate de voturi,

CURTEA
În numele legii
DECIDE:

Admite excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.8 din Legea nr.543/2002, ridicată de Magdalena Hasna în Dosarul nr.7.505/2002 al Judecătoriei Oradea și de Gheorghe Ilie Moisi în Dosarul nr.2.542/2002 al Judecătoriei Miercurea-Ciuc, și constată că dispozițiile criticate sunt neconstituționale, întrucât limitează aplicarea legii la pedepse, măsuri și sancțiuni aplicate prin hotărâri judecătorești rămase definitive până la data intrării în vigoare a legii, excluzând pedepsele, măsurile și sancțiunile aplicate ulterior pentru fapte săvârșite până la această dată.

Definitivă și obligatorie.

Pronunțată în ședința publică din data de 27 februarie 2003.